№ 49 Մարտի 18 (30) 1881 Մարտի 18 (30) № 49

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլ. կես տարվանը 6 բուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն Խմբագրատան մէջ.
Առաքվածները գինում են ուղղակի
Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրատանոցը բուբի 2 կոպէկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի ամենազային դրութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ս. Պետերբուրգից. Նամակ Բագուից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Իտալիա. Թիւրքիա. Արտաքին լուրեր.—ԹԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՑԱՌՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դավիթ բէկ.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՏԵՆԴԱՑԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Ինչպէս շատ անգամ ասել ենք, Թիֆլիսցիներին միայն այն հարցերն են հետաքրքրում, որոնց մէջ անձնական շահ, նիւթական օգուտ կայ: Թիֆլիսցին, որին ոչինչ բարոյական կամ մտաւոր խնդիր չէ հետաքրքրում, մեծ յուզմունքի մէջ, կատաղեալ տենդային դրութեան մէջ է լինում, երբ, օրինակ, բացվում է մի շաղ տեղ, մի պաշտօն լաւ ռոճիկով: Այդ լինում է քաղաքագլխի, ուպրավայի անդամների, կամ բանկերի դիրեկտորների ընտրութիւնների ժամանակ....

Այս բոլէիս, օրինակ, Թիֆլիսի ամբողջ ինտելիգէնցիան յուզված է, սարսափելի տենդային դրութեան մէջ է, որովհետև շուտով լինելու են մեր քաղաքի «փոխադարձ կրեդիտի» բանկի դիրեկտորի ընտրութիւնները: Այնն մի ցիլինդրաւոր,—ինչ մտնագիտութեան և պատկանէր նա, դա մի և նոյն է,—աշխատում է իրան ընտրել տալ այդ պաշտօնի վրա, իրաքանչիւրը իր ծանօթներին և ազգականներին է դիմում և նրանց միջոցով իր համար ահագին ագիտացիա անում, որպէս զի ընտրվի այդ պաշտօնի վրա: Եւ ահա քանի մի օր է խօսակցութիւնը Թիֆլիսում միայն դրա վրա է, թէ ո՞վ կը լինի այն բաղդաւորը, որ կը առանայ 3000 բուբլիանոց շաղ տեղը՝ Կիրակոսեանը, Մարտիրոսեանը, թէ Պետրոսեանը....

Եւ նշանաւորն այն է, որ կանդիդատների վրա խօսելով, հասարակութիւնը ի նկատի չէ առնում սրա կամ նրա այս և այն արժանաւորութիւնը յիշեալ պաշտօնը վարելու համար, այլ խօսում է միմիայն այն բանի վրա, թէ կանդիդատներից ո՞րին աւելի նպաստում են հանգամանքները, ո՞վ աւելի աջողութիւն և հաւանականութիւն կունենայ ընտրվել բանկի դիրեկտոր...

Խօսելու ժամանակ չեն ասում «Կիրակոսեանը աւելի յարմարութիւն ունի ընտրվել բանկի դիրեկտոր, որովհետև ուսումնասիրել է ֆինանսական գիտութիւնը, կամ ազնիւ մարդ է»,—ոչ, Թիֆլիսցիների դատողութիւնը բոլորովին այլ է: «Կիրակոսեանը աւելի հաւանականութիւն ունի ընտրվել, քան թէ Մարտիրոսեանը, ասում է Թիֆլիսցին խորհրդաւոր կերպով, որովհետև առաջինը դիմել է արդէն այս ինչ հասատատրին և սա խոստացել է նրան իր հովանաւորութիւնը բանկի ընդհանուր ժողովի քուէարկութեան ժամանակ:»

Ահա Թիֆլիսցու դատողութեան ձևը, ահա այն այլանդակ, օրական, կենդանական հարցերը, ահա այն մտաւոր և բարոյական ձգտումները, որոնք գրաղեցնում են Թիֆլիսցուն, այդ անշունչ էակին շունչ և կենդանութիւն են տալիս:

Թիֆլիսցին զարթնում է իր մշտական անտարբերութենից, իր խոր քնից, նրա կիրքը շարժվում է, նա յուզված, գրգռված, տենդային դրութեան մէջ է լինում ոչ թէ երբ որ հասարակութեան կամ մարդկութեան մէջ մի բարձր, բարոյական, իդէալական միտք է յայտնվում,—այլ երբ որ հարց է լինում տարեկան երեք, չորս հազար բուբլ ռոճիկի մասին:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

—

Մարտի 6-ին

Հեռագիրը ձեզ արդէն հաղորդել է այն սրբազան համբաւը, որից ամբողջ Ռուսաստանը ընկաւ սուգի մէջ: Դիտել, հետաքրքիր, ծանրութիւն անել ասված ու լսածները այժմ, այս բոպէիս, անկարելի է. դեռ ևս մարդու սրտի դրգռված դրութիւնը տեղ չէ տալիս մտքին,—նա յափշտակված է միայն զարհուրանքի զգացմունքով: Եթէ մի առ մի գրելու լինեմ, միայն թեմ պատահած, պետերբուրգցիների հոգու վրա հասուցած արտայայտութիւնները, պիտի այն ժամանակ նկարագրեմ վշտալի ու տխուր տեսարաններ, որոնք մին միւսի ետևից, ինչպէս մի կայծակոպտում, խառնի խուռն անցնում են աչքիս առաջ: Ո՞րի վրա դարձնեմ ձեր ուշադրութիւնը.... Ինքնակալի տրքատիպ ձևերը ան և տխուր երես բացեց Ռուսաստանի պատմութեան մէջ, ապանելով նրա Ազատիչ թագաւորին:

Ոչ փոզոցով էլ որ վերադառնալու լինէր մանէժից, մարտի 1-ին, թագաւորի կեանքին պատրաստած էին հրէշաւոր փամփուշներ. անցեալ օրը Մայայա Լագովայա փոզոցում ռումբիանութիւնը բաց արեց տարբերկրեայ գիտնականը, անցկացրած պանրի խառնութիւնից, երկու պուդ դինամիտով լիքը: Այս փոզոցով էր անցնում մինչև կայսրը մանէժ գնալուց: Եթէ կրակ ընկնէր այս դինամիտը, ակամի շրջակայքում ոչ մի տան քարը քարի վրա չը պիտի մնար:

Այն ճայթող գործիքը, որից ընկաւ թագաւորը, մինչև այժմ յայտնի չէր պիրոտեխնիկական գիտութեան մէջ: Մեքենան թիթեղեայ արկղիկ է, ինքը ու հինգ բթաչափ երկայնութիւններով կոզմերում: Այս արկղիկի երկու գագաթներ, բայց մի և նոյն ժամանակ գէպի միանց ուղղակայեաց հարթութիւնում անկված են երկու պղնձէ գլաններ: Այս գլանների մէջ ածած է բերթիոլետան ազ ու անտիմոն, բացի սրանից կան սրանց մէջ ևս ապակէ գլանիկներ ծծմրաթթուով լիքը: Այս ապակեայ խողովակների վրա հագցրած են ծանր գունաներ: Թիթեղեայ արկղիկի մի անկիւնում կպցրած է մի փոքրիկ սանդիկ (камера) լի գոռացող սնդիկով (гремучая ртуть) ու նիտրոգլիցերինով: Ամբողջ թիթեղեայ արկղիկը լցրած է դինամիտով: Գործողութիւնը այսպէս է՝ երբ վայր դցէք այդ արկղիկը, երկու ապակեայ գլանիկներից մէկը անպատճառ պիտի կոտրվի, ծծմրաթթուն խառնվելով անտիմոնի ու բերթիոլետան ազի հետ կը դոյացնի կրակ, որ հաղորդվելով կրակատար ժապաւէնով սնդիկին ու նիտրոգլիցերինին, բռնկած գրգռված դրութիւնը տեղ չէ տալիս մտքին,—նա յափշտակված է միայն զարհուրանքի զգացմունքով: Եթէ մի առ մի գրելու լինեմ, միայն թեմ պատահած, պետերբուրգցիների հոգու վրա հասուցած արտայայտութիւնները, պիտի այն ժամանակ նկարագրեմ վշտալի ու տխուր տեսարաններ, որոնք մին միւսի ետևից, ինչպէս մի կայծակոպտում, խառնի խուռն անցնում են աչքիս առաջ: Ո՞րի վրա դարձնեմ ձեր ուշադրութիւնը.... Ինքնակալի տրքատիպ ձևերը ան և տխուր երես բացեց Ռուսաստանի պատմութեան մէջ, սպանելով նրա Ազատիչ թագաւորին:

Ոչ փոզոցով էլ որ վերադառնալու լինէր մանէժից, մարտի 1-ին, թագաւորի կեանքին պատրաստած էին հրէշաւոր փամփուշներ. անցեալ օրը Մայայա Լագովայա փոզոցում ռումբիանութիւնը բաց արեց տարբերկրեայ գիտնականը, անցկացրած պանրի խառնութիւնից, երկու պուդ դինամիտով լիքը: Այս փոզոցով էր անցնում մինչև կայսրը մանէժ գնալուց: Եթէ կրակ ընկնէր այս դինամիտը, ակամի շրջակայքում ոչ մի տան քարը քարի վրա չը պիտի մնար:

Այն ճայթող գործիքը, որից ընկաւ թագաւորը, մինչև այժմ յայտնի չէր պիրոտեխնիկական գիտութեան մէջ: Մեքենան թիթեղեայ արկղիկ է, ինքը ու հինգ բթաչափ երկայնութիւններով կոզմերում: Այս արկղիկի երկու գագաթներ, բայց մի և նոյն ժամանակ գէպի միանց ուղղակայեաց հարթութիւնում անկված են երկու պղնձէ գլաններ: Այս գլանների մէջ ածած է բերթիոլետան ազ ու անտիմոն, բացի սրանից կան սրանց մէջ ևս ապակէ գլանիկներ ծծմրաթթուով լիքը: Այս ապակեայ խողովակների վրա հագցրած են ծանր գունաներ: Թիթեղեայ արկղիկի մի անկիւնում կպցրած է մի փոքրիկ սանդիկ (камера) լի գոռացող սնդիկով (гремучая ртуть) ու նիտրոգլիցերինով: Ամբողջ թիթեղեայ արկղիկը լցրած է դինամիտով: Գործողութիւնը այսպէս է՝ երբ վայր դցէք այդ արկղիկը, երկու ապակեայ գլանիկներից մէկը անպատճառ պիտի կոտրվի, ծծմրաթթուն խառնվելով անտիմոնի ու բերթիոլետան ազի հետ կը դոյացնի կրակ, որ հաղորդվելով կրակատար ժապաւէնով սնդիկին ու նիտրոգլիցերինին, բռ-

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ Վ. Է.

(1722—1728)

—

ԺԱ.

Մըցխէթի բոլոր ջագուկները, ժողովրդական պատաւ բժիշկները, որոնք բարեբախտաբար այնոր ուխտաւորների մէջ էին գտնվում, հաւաքվեցան Թամարի մարմնի շուրջը: Նրանց հետաքրքրութիւնից երևաց, որ օրիորդը բոլորովին խեղդված չէր: Նրա երակը դեռ զարկում էր և թոյլ շնչառութիւնը խոպան խափանված չէր: Իրանց կախարդական և բժշկական բոլոր միջոցները գործ դնելուց յետոյ, օրիորդին այնպէս ուշաթափ, մի պատգարակի վրա դնելով, տուն տարան:

Փողոցի մէջ գտնվող կերպով էին բացատրում Թամարի հետ պատահած դժբախտութիւնը: Իսկ թաւշեղների շրջանի մէջ խօսում էին, թէ օրիորդին բռնութեամբ ցանկանում էին կնութեան տալ Լեանին, որին նա ատում էր, և յուսահատութիւնից մատաթեց ջրախեղդ լինել: Մի և նոյն ժամանակ աւելացնում էին, թէ օրիորդը ծածուկ սիրում էր «Մէկին», որի հետ ամուսնանալ չէր կարող. իսկ ով էր այդ «Մէկը»,—ոչ ոք չը գիտէր:

Թամարի հետ զբօսնող օրիորդները նոյնպէս այլ և այլ կերպով էին պատմում անցքը. մի քանիսը ասում էին, թէ նա ինքն իրան գետը գցեց, միւսները ասում էին, թէ անզգուշութիւնից ընկաւ: Սալոմէն, որ նրա մօտ էր դժբախտութիւնը պատահելու բոպէում, պատմում էր, թէ օրիորդը մատեցաւ գետեզրին, նայում էր ջրի վրա, յանկարծ գետեզրի այն մասը, որի վրա կանգնած էր նա, փուլ եկաւ, և նա գլորվեցաւ գետի մէջ: Այդ տեղը բաւական բարձր էր ջրի մակերևոյթից, երևում էր, որ տակից ջրով ողողված էր: Նա աւելացնում էր, թէ ինքն էլ անպատճառ մի և նոյն դժբախտութեանը կը հանդիպէր, եթէ ուշիկ թամարի մօտ կանգնած լինէր:

Սալոմէի պատմութիւնը ամենից հիշան էր և աւելի հաւանական, մանաւանդ, որ պատանի Դաւիթը հաստատում էր մի և նոյնը: Նա թաղցնելով նպատակը, որ բերեց իրան օրիորդների խումբի մօտ, մեռցած պատմութեանը այս ձևն էր տալիս. թէ ինքը թփերի մէջ որոնում էր մի ոչխար, որ այնտեղ կորել էր. յանկարծ նրա աչքանցին հասաւ օրիորդների արձակած հիշն ու ազազակը, վազեց դէպի այն կողմը. տեսնելով Թամարի գետը ընկնիլը, խսկոյն նետվեցաւ ջրի մէջ. նրան բռնեց ուշիկ այն ժամանակ, երբ տակաւին ջրի տակը չէր խորասուզված և կարողացաւ երկար պահել մակերևոյթի վրա: Եւ եթէ չը յաջողվեց խսկոյն գուրս հանել, պատճառն այն էր, որ գետի այն տեղումը հոսանքը սաստիկ արագ էր:

Ինքը Թամարը, երբ մի քանի օրից յետոյ բոլորովին ուշի եկաւ, ոչինչ չէր յիշում, ոչինչ պատմել չէր կարողանում, թէ ինչպէս պատահեց իր հետ վտանգը: Նա բախտաւոր էր հասարակում իրան նրանով միայն, որ ազատվեցաւ Դաւիթի ձեռքով, և այն օրից իր անձը հանձնում էր նրա անպահանջութիւնին, և այն օրից պատանին բոլորովին պաշտելի դարձաւ նրան:

Մեծ պարոնը և նրա տիրուհին թամարին պատահած դժբախտութեան առաջին օրը, միանգամայն զբաղված լինելով իրանց հիւանդով, բոլորովին մոռացել էին նրա ազատչին: Երկրորդ օրը, թէպէտ հիւանդը դեռ ևս իրան լաւ չէր զգում, մեծ պարոնը իր դրանիկներից մէկին ուղարկեց կանչելու Դաւիթին: Նրան գտան ուխտարների հոտի մօտ, իր հովուական հագուստով: Երբ յայտնեցին, թէ մեծ պարոնը կանչում է, պիտի վարձատրել նրան, այդ միջոցին բարեխիղճ Սիկօն, ուրախութեան արտասուքը աչքերում, գրկեց պատանուն, ասելով.

—Դէ, հիմա գնա, Աստուած քարի ճանապարհ տայ, ես քեզ միշտ ասում էի, որ վերջը թաւշագը գառնաս. տեսար, կատարվեցաւ իմ խօսքը:

Այդ խօսքերը այն աստիճան անկեղծ, սրտաշարժ էին, որ պատանին նոյնպէս չը կարողացաւ զսպել իր արտասուքը, և համբուրելով իր բարեկամի ձեռքը, ասաց.

—Ես աւելի ուրախ կը լինէի, սիրելի Սիկօ, եթէ ինձ թաղնէին միշտ քեզ մօտ մնալ, միշտ քեզ հետ լինել այդ լեռների մէջ:

Հովուապետը նրան ճանապարհ դրեց, բաւական հեռանալով իր հօտից: Երբ քաջանվում էին, դարձեալ գրկեց պատանուն, ասելով.

—Ցեռ, Դաւիթ, չը մոռանաս Սիկօին.

—Շատ-շատ քեզ մօտ կը գամ, Սիկօ, պատասխանեց նրան պատանին բարեկամական մտերմութեամբ,—քեզ չեմ մոռանայ.

Մեծ պարոնը նստած էր իր պալատի սրահում, որի հատակը բաց, ասֆիկից ցած վանդակապատով կտրած, մի ծածկոց էր. այդ կացուցանում էր նրա ամառնային դիւանատունը: Ամենեզ մերկ յատակի վրա, որ ծեփած էր հատակ կաւով, դրված էր մի մեծ սափոր, կոչափոպիտ կերպով շինված անոյշ փայտից, և ծածկված պարսկական գորգով ու մի քանի բարձերով: Նրա վրա նստած էր մեծ պարոնը իր անբաժան խորհրդականների հետ: Ամենեզ էր տիրուհին, այնտեղ էր Թամարի խորթ մայրը, որոնց մէջը նստած էր մեծ պարոնի ազգ կոզմում, իսկ միւսը ձախ կոզմում: Նրանցից ներքև չորված էին Աբշիլը, Լեանը, Զաքարա և Ալէքսի թաւշագի որդիները: Փառանդը այդ ժամանակ, նրանց աչքի առջև, բակում խաղ էր անում մի փոքրիկ եղջերուի հետ, որ նրան ընծայ էին բերել: Բակում մանէին գալիս մի քանի հեղկատարներ և ազգերի միջից ճէնիներ, պոզոնեներ էին որոնում: Նրանց արուն փրված, կնճիթը երկարացրած, թեքերը գետնին քսելով, սիրային տխուր հոգեմաղչութեան մէջ պաշտպանում էր իր նազելի էգերի շուրջը, երբեմն իր կոկորդային կանչիւնով ազդելով բակի գերեզմանական լռութիւնը.

—Ձեր հեղկատարները անցեալ տարի չաւելացան, հարցրեց Լեանը, որ փոզուց մի առարկայ էր որոնում սիրուհու հետ խօսելու համար.

—Չաւելացան, պատասխանեց սիրուհին հ-